

OBZORNIK

PREMIŠLJEVANJE O GOSTOVANJU TEGERNSEERJEV V LJUBLJANI

Za vsa gostovanja v našem Narodnem gledališču bi moral biti odločilen zgolj princip kulturne obogatitve. Vsak ansambel, vsak posameznik, ki je sposoben po svoji moči ali svojstvenosti osvežiti ali razširiti naše kulturne horizonte, ima pravico, da razpne svoje šatore v gledališču in njega pozitivno delo mu bo samo po sebi dalo tisto mesto v našem vrednotenju tujih kulturnih pojavov, ki mu gre. Vsak drug smisel gostovanj v Narodnem gledališču pa bi moral biti izključen, ker je potrebno, da ta zavod varuje svoje kulturno poslanstvo in da ne zapade igri nekvalificiranega okusa tako zvane publike.

Tegernseerji, ki so gostovali pri nas že lansko leto, so prišli k nam kot kmečko gledališče in s tem podčrtali neko svojo posebno svojstvenost, ki bi naj določeneje opravičevala njihov nastop pri nas. Po prvem večeru sem razmišljal o obeh vzrokih — o njihovi kmečkosti in njih igralski tvornosti —, ki sta jim prav za prav odprla vrata našega gledališča.

Kmečko gledališče! Takoj spočetka moram podčrtati, da sem glede na Tegernseerje historično popolnoma nepoučen in da celó odklanjam kakršnekoli historične podatke, ker niso važni. Ti igralci so lahko, če treba, sami kmetje, milje iger, ki jih igrajo, je prav tako lahko kmečki, toda duh teh predstav, njih notranja relacija do življenja pa se mi nikakor ne vidi — če že rabim to besedo — kmečka ali ljudska. Beseda o ljudskem, kmečkem gledališču je sploh precej meglen pojem, dokler ga ne izpolni doživljena, funkcionalna realnost. Pri nas poznamo diletantske skupine, posebno pa podeželske odre, katerih smisel je prosveta in zabava. Če se umislim v njih pomen in funkcijo, z lahkoto ponovim gornje zanikanje, da namreč ne najdem v tem, kar so nam nudili Tegernseerji prvi večer, tako zvane ljudskosti. Duh te uprizoritve je bil pristno privzet iz onih civilizacijskih vrelcev, kjer s posebnim razumevanjem teši mnogostransko žejo svojih instinktov le meščan in ki ga skoro izključno le meščan do dna kot nekaj sebi sorodnega obseže. Naravno mi ni do moraliziranja. Gre le za duha šal, ki so bile govorjene meščanu od srca, natanko merjene po skrivljenem okusu za zavese in pod odejo skritih instinktov. Pod njih navidezno grobstvo se je skrivala rafiniranost, ki je ljudstvu navadno tuja. Ljudska šala je kosmata, toda vedra in sočna in se že po svoji naturi ne more skrivati za pojme in nazore sebi tujega nazora. Odtod moj vtis, da je ljudskost Tegernseerjev nepristna, meščansko našarjena lutka.

Ostane še igralska tvornost tega ansambla. Tegernseerji so dokaj dobro vigrana skupina, vendar treba pristaviti, da jim igra, ki sem jo videl, ne proži nobenih posebnih nalog. Delce, ki bi ga brez besedne igre in rekvizitne komike sploh ne bilo. Tako ni mogoče govoriti niti o karakternih tvorbah. Nasprotno. Vse ženske postave so stopicale preko odra v dokaj ohlapni podobi, še za ta nivo komaj zadostno poudarjeni. Igralci se niso in se tudi niso mogli v svoji igri strniti v kakršnokoli notranje vezano, svojstveno celoto, pač pa so bili dokaj neorganično posajeni v folklorističen okvir, begajoči le za zunanjim efektom.

Z vidika teh občutkov se mi je zdel polni prostor pod odrom, kjer so sedeli naši igralci, naravnost smešen. Česa posebnega so se pač naučili? Videli in slišali so predstavo, ki bi bila za kabaret izredno posrečena, za Narodno gledališče pa je bila naravnost nemogoča.

Toda občinstvo se je smejalo in to občinstvo je stvar zase. Gledališče je napolnila — če izvzamemo Nemce — vsa tako zvana naša boljša družba, cvet materialno dobro situiranega meščanstva, ki ga pri naših predstavah, pa tudi pri mnogih tujih, serijoznih gostovanjih ni nikdar videti. Površno vzeto bi ta pojav le potrdil domnevo, kako zelo je pri nas potreben kabaret, kjer bi bil utešen marsikdo, ki mora zdaj poromati daleč v Avstrijo, če si hoče privoščiti urico „veselja“. Toda pojav ima še svoje globlje jedro, ki bi ga moralo vodstvo Narodnega gledališča pri izberi gostovanj vsekakor upoštevati.

Na Češkem je takoj po vojni izrekel v smislu svobodnega narodnega življenja T. Masaryk pomembno geslo: Predvsem se moramo notranje „odrakouštit“ (razavstrijančiti). To geslo je pomenilo: ‚Treba je, da se v svoji notranjosti osvobodimo vsega tistega, kar nam je tujega zasenčilo pravo notranje lice. Potreben je boj zoper vse, kar se je avstrijskega, oziroma nemškega, vtisnilo v našo mentaliteto, v našo življenjsko orientacijo in nam tekom stoletij skrivilo hrbtenico samostojnih duhovnih emanacij.‘ Pri nas se je v tem smislu storilo malo, oziroma nič, dasi nam je že pred vojno jasno zarezal v oči prepad med našimi kulturno aktivnimi in materialno odločilnimi plastmi naroda. Cankar se je boril zoper filistrstvo in rodoljubje iz svojega najglobljega spoznanja in naša dolžnost bi bila, da bi po osvobojenju izvedli ta boj do konca. Premajhna samozavest in aktivnost sta zakrivili, da smo mlačni oklevali, ne da bi bili posegli po jedru problema. Filistrstvo in rodoljubje, ki ju je bičal Cankar, se nam danes razkrivata v mnogo resnejši obliki. Naša družba se je sicer po vojni precej izpremenila in diferencirala in mirno lahko ugotovimo, da je pričela enostranost, provincionalizem in ozkosrčnost kaste živahno izpodrivati individualna sposobnost, resnična izobraženost in širina delujočega, ne samo reprezentirajočega človeka; vendar ne moremo tajiti, da srečujemo v naši javnosti še številne ostanke iz let avstrijskega gospodstva, bodisi v mišljenju in pojmovanju, bodisi v socialnih in kulturnih razgledih. Kakor hitro odstranimo pri tem delu družbe šaro narodnih noš, navdušenje za kólo in podobne zunanostne izraze nacionalne zavesti, naletimo na resničnost, ki je organični rasti iz naše zemlje skoro tuja, brez žive vezanosti na kri naše skupnosti. Naša kultura je temu delu meščanstva še zmerom smešna, malo smiselna težnja, katere notranje bogastvo in moč sta mu neznana. Ta plast je bila od nekdaj naslonjena na neslovensko socialno in kulturno sfero, ki ji je zadoščala v vseh ozirih; zaradi tega je ostala nesposobna, da bi soživela, soustvarjala v lastni narodni skupnosti. Govorice o nemški tehniki, o nemški organizaciji itd. so vsemu temu le bežen dokaz. Nič manj se mi ne zdi izredno zanimiv obisk gostovanj nemških igralskih skupin kakor zadnjič dunajske operete in zdaj Tegernseerjev. Vsa leta po vojni niso mogla teh plasti vsaj toliko preobraziti, da bi se razgledale tudi po ostalem svetu in se ogrele za tisto, od česar so jih prej ločile meje province. Vendar je jasno, da bi vsak neposreden boj zoper ta pojav ne izpremenil teh dejstev. In za to tudi ne gre. Važno je le, da se vsak, kdor v kateremkoli oziru ravna pota našega razvoja, zaveda, da je pogoj vsega

naše svobodno življenje, naše delo iz sebe in da je edino to vredno napora, žrtev in boja. V smislu te linije je nujno, da si naš človek osvoji ves svet, da mu namreč zagori pred očmi, pogledan skozi prizmo osebno doživljene resnice in dognanj. Le na ta način bo v prebujeni sodbi in ljubezni čutil lastna tla pod nogami in zaslutil svojo smer. Zaradi tega je potrebno, da a priori odklonimo vse, kar gódi nekim plastem naše družbe ne zaradi vrednot, pač pa le zaradi starega duhovnega sorodstva. Našo javnost smo dolžni seznanjati z resničnimi vrednotami vseh kultur, vendar moramo posvečati več pažnje tistim, ki so bile doslej pri nas popolnoma nepoznane. Na ta način se bodo prekvasile plasti našega organizma in osvobodile od vsega, kar jim je nasilno branilo do izraza svoje resnične volje; kar pa bo vztrajalo v prejšnjih smereh, bo tekom generacij nepogrešano odmrlo.

Ferdo Kozak.

KNJIŽEVNA POROČILA

Sedem mladih slovenskih pisateljev. Zbral in uredil A. Krošl. Krekova knjižnica 3. Delavska založba. Ljubljana 1930. Strani 146.

V naši sedanji prevodni poplavi je postala dobra domača knjiga redke pojav. Tem zanimivejša in za bodoča pota naše književnosti važnejša pa je, če gre, kakor v tem primeru, za dobro knjigo še malo znanega, prihajajočega in razvijajočega se rodu. Če imenujem pričujočo knjigo dobro, jo imenujem v nekem posebnem, ne popolnoma navadnem smislu. Povesti in črtice, ki so priobčene v nji, so zelo neenake vrednosti in niti najboljše izmed njih morda ne ustrezajo merilu, s katerim je meriti zrelo literarno delo. Kajti napisali so jih večinoma zelo mladi ljudje, ki so bili vsi rojeni v prvem deceniju tekočega stoletja. Toda marsikateri izmed njih je v priobčenih stvareh pokazal lepo nadarjenost, morda celo nenavadno. In v tem je pomen te nenavadno razveseljive knjige.

Zbral in uredil jo je *A. Krošl*. Napisal ji je kratek uvod, ki se omejuje na zelo splošne trditve o mladem rodu. Ne njegova misel o enotnosti prihajajoče generacije ne ugotovitev o njeni „osredotočenosti v človeku kot celoti, kot psihofizični enoti“ nista več nego krilatice, kakršne seje vsaka vihrava pomlad. Ko bodo pisatelji te knjige dozoreli, bodo našli vsak svojo strugo in njihova pota bodo šla na vse štiri vetrove. Toda ta nekoliko preprosta in patetična urednikova velikopoteznost ne zmanjša njegove zasluge, da je pobudil to lepo in zanimivo manifestacijo mladega pisateljskega rodu.

Tekst sam odvarja *Peter Kovač* z „Jernejevo pesmijo“. Pesem je proizvod tiste ogorčene in srdite proletarske zavesti, ki si pogosto daje duška v bobnečih in grozečih deklamacijah brez prave umetniške tvornosti. Poleg „Jernejeve pesmi“ je Kovač priobčil še dve povesti „S pestjo v obraz“ in „Križ“. Prva popisuje v nejasnih, slabo združenih in medlih prizorih razvoj preprostega delavca iz socialnega demokrata v krščanskega socialca, če smem nekoliko predoločno opisati to nekam skrivnostno-vsebino te povesti. Kovač ni ustvaril v nji ne osebnosti ne življenja in niti ne izpoveduje neke miselnosti, ki bi izvirala kako globlje iz njega. „Križ“ je bolj strnjen in čvrst, v položajih jasnejši, ali v osebnostih prav tako šibak in v osnovni misli nekoliko iz trte zvit, kakor se pravi taki svojevoljni in v slabem pomenu literarni domisljici.